

Kocsis Tünde

EGY SZÍNÉSZ, EGY RENDEZŐ ÉS EGY ADAG FASÍRT

Sebők Klára *Komiszkenyér. Egy színésznő emlékszakkönyve* című könyvéről¹

A Harag Györgyről szóló könyvek között ez a kis emlékkönyv – éppen a személyességgel járó őszinteség, a barátok közötti egylényegűség és az igazi munkatársak közötti elköteleződés miatt is – az elsők közé való.

Amiről és ahogyan Sebők Klára, az 1970-es, 80-as évek Kolozsvárjának kedvelt színésznője mesél, gyakran megható, sokszor komikus, olykor pedig mélyen szomorú. Előttünk peregnek egyes jelenetek a családjá múltjából, saját maga és férje – az ugyancsak Harag keze alatt kimagasló színésszé vált Héjja Sándor – életéből és munkásságából. Elbeszélésében Harag György a legjobb (családi) barát, gyermekük keresztapja, s egyben hivatásuk és karrierjük meghatározó lényeglátó rendezője. „Mesteremként agyongyötört, »látszatomegalázott«, de csak azért, hogy a nullára kifordítva a legjobb alakításokat hozza ki belőlem” (15).

A színésznek a szülés kínjait magában hordó próbafolyamat alatt „állapotban” kell lennie. „»Milyen állapotban vagy?« – kérdezte Gyuri. – Nem jó – válaszoltam. Az nagyon jó

– mondta – akkor dolgozhatunk” (43). Harag György egyik színészszevetési doktrínája is kiolvasható a megelevenedő emlékek sorából: „Engem sokat gyötört, hogy nem volt szabad soha egy könnyecseppet sem ejtenem a színpadon: »Belül kell sírni, belül fájjon, a közönség sírjon, ne te! Szárazan, keményen!«” (52) „Gyuri kicsi szerepeket is csak jó színészekre osztott. Ekkor értettem meg, hogy egy előadás csak akkor jó, ha mindenki jó benne” (48).

Harag rigorózus rendezői alakját a mély embertisztelet jellemezte. A „... jelenetről mindenkinek beszélni kellett, mindenki véleménye érdekelte” (47). Még a takarítónő is. „Mi hosszú perceket, néha órákat beszélünk, beszélünk... Ő nézett maga elé furcsán, valahol máshol volt olyankor, és egyszer csak azt mondta: »megvan«. Akkor teljesen másképp, újrakezdjük a próbát. Minden megrendezett jelenete fájdalmasan igaz volt, de nem a »megszokott igazság«, hanem a megdöbbentő igazság” (47–48).

„Soha nem dicsért meg, de éreztem, hogy büszke rám, ha jó vagyok. Ezért volt furcsa, hogy utolsó kolozsvári, halála előtti rendezésében, a *Csongor és Tündében* – amiben Ilmát játszottam –, a színpad melletti pici ügyelőszobában, a »gázkamrában« (a főügyelő,

¹ Sebők Klára: *Komiszkenyér. Egy színésznő emlékszakkönyve*. Prospero Könyvek sorozat. Korkunk-Komp-Press, Kolozsvár, 2014.

Moldován Potyó cigarettafüstös irodájában) megdicsért engem. Nagy szomorúság fogott el, ebből éreztem, hogy nagy baj van” (30).

A könyvben Harag fontosabb munkatársainak neve is említésre kerül, és egy-egy előadás-teremtés érdekessége, az akadályai, azok megoldásának módja, sőt az is megtudható a kötetből, hogy mi volt Harag első rendezése, és miért nem lett színész.

Sebők Klára egy ideje már nem játszik, és az is kiérződik „beszédéből”, hogy az emlékek ingatag polcain rendszerezve élnek tovább benne színészi életének karakterei. Miután férjével 1988-ban áttelepültek Magyarországra, a Pécsi Nemzeti Színházhoz szerződtek. Megismerjük távozásuk okát, a kommunista mindennapok komikumba csapó tragédiáit, az elmenés drámaiságát, az újrakezdés kínjait Pécsett, az erdélyi és magyarországi színházi munka néhány meghatározó különbségét s mindazt, ami a mai napig élte. „A Kolozsvári Állami Magyar Színház örökös tagja vagyok, és hiába élek már húsz éve Magyarországon, mégis erre vagyok a legbüszkébb” (33) – olvashatjuk a 2010-ben papírra vetett önéletrajzban.

Ennek a tartalmas és olvasmányos könyvnek a megjelenése Köllő Katalin érdeme is, ő vette rá a máig Erdélyben, a Libánban nyaraló, amúgy Budapesten élő színésznőt, hogy emlékeit – amelyek kor- és színház történeti érdekességektől hemzsegnek, és életében elért eredményeit, melyekre egy egész város, román filmszereplései² miatt pedig két nemzet is méltán büszke lehet – a nagyközönség elé vigye, és a nyomtatott írás maradandóságába áthelyezze.

A kötet a Prospero Könyvek sorozat részeként a Korunk–Komp–Press kiadónál jelent meg. E megjelöléssel 2004 óta huszonegy beszélgetőkönyv került az olvasók elé, bennük többnyire neves erdélyi színészek életéről és

munkásságáról olvashatunk. A kezdeményező Dávid Gyula, a kolozsvári Polis Kiadó vezetője, és bár a sorozat nevet cserélt (*Prospero Könyveiből Prospero Könyvek* lett) és kiadót is (a Polis után a Korunk–Komp–Press adta ki), a szerkesztő sokáig Demény Péter maradt. Az utóbbi években Rigán Lóránd kiadóigazgató tartja kézben a sorozatot.³

Ide kapcsolódik egyetlen kritikus megjegyzésem: a *Komiszkenyér* fedőlapja ponyvaszerű hangulatot áraszt, ily módon kevésbé méltó a kötet tartalmához. Jelen kötet fedőlapjáról ugyanis a széles barna alapú keretből – a saját vállá fölött – (ki- és vissza)néző színésznő fiatalkori fényképe látható, anélkül, hogy valamilyen művészbibb kontúrt, jelleget kapott volna, s így a kalandos szerelmi történeteket felvonultató Júlia-sorozatot juttathatja eszünkbe. Ezen nem enyhít, sőt inkább segít a „félreoldolásban”, hogy a színésznő neve és a könyv címe, illetve alcíme (fehér) kézírászerű betűtípussal jelenik meg. Megjegyzésünk a sorozat

³ Az előbbi információk Zsigmond Andreának ebből az írásából származnak: *Tart még a varázs?* (Erdélyi Múzeum 2015/3). Ahogy a következő adatok is: „Az interjúk zömmel erdélyi színművészekkel készülnek, illetve három operaénekes és egy karmester is van a kiválasztottak között. (Operaénekes: Marton Melinda, Albert Annamária, Kovács Attila; karmester: Hary Béla.)” „Az első hat kötet, amely még a Polis Kiadó gondozásában látott napvilágot, a következő volt: Máthé Éva: *Lohinszky* (2004), Köllő Katalin: *Orosz Lujza* (2004), Hegyi Réka: *László Gerő* (2005), Boros Kinga: *Elekes Emma* (2005), Botházi Mária: *Vitályos Ildikó* (2005), Nagy Miklós Kund: *Szabó Duci* (2007).” „A Komp–Pressnél megjelent: Köllő Katalin: *Csiky András* (2008), Nagy–Hintős Diana: *Hary Béla* (2008), Dehel Gábor: *Marton Melinda* (2008), Ferencz Éva – Zsehránszky István: *Makra Lajos* (2009), Darvay Nagy Adrienne: *Stief Magda* (2010), Medgyessy Éva: *Mindhalálíg színész: Péterffy Gyula* (2010), Dehel Gábor: *Bisztrai Mária* (2011), Nagy Miklós Kund: *Farkas Ibolya* (2011), Benkő Judit: *Albert Annamária* (2011), Máthé Éva: *Balázs Éva* (2011), Laskay Adrienne: *Kovács Attila* (2012), Molnár Judit: *Miske László* (2013), Szucher Ervin: *Mende Gaby* (2014), Sebők Klára: *Komiszkenyér. Egy színésznő emlékszakácskönyve* (2014); Ferencz Éva: *Ferenczy István. 1937–2002* (2015)”. (Idén, 2016-ban szintén Ferencz Éva tollából egy Kőszegi Margitról szóló kötet jelenik meg a sorozatban – szerk. megj.)

² Nem fogom felsorolni, hány román játékfilmben, milyen világhírű román rendezőkkel dolgozott és mely sztárszínészek partnereként játszott főszerepet, de három nevet leírok: Sergiu Nicolaescu, Gheorghe Dinică, Florin Piersic. A könyv néhány film apropóján izgalmas „poloskakori” történeteket is kínál.

többi Korunk–Komp-Press kiadású címlap(fotó)jára is érvényes, míg a Polisznál megjelent hat köteté művészi megmunkált – az akkori tervező: Unipan Helga.

Visszatérve a szemlézett kötet tartalmához: ez a könyv annyiban különbözik az előzőektől, hogy alapvetően önéletírás, és nem végig interjú, csak a kötet végén van egy terjedelmesebb beszélgetés Köllő Katalinnal. A tartalmas interjú néhol magánéleti vonatkozásokat is taglal: ilyen a színésznő egykori kálváriája a ráktól a meggyógyulásig, és az, hogy mik képezik az erőforrásait. Kiderül továbbá a sztár színészpár intenzív szakmai együttműködésének és a házastársi kapcsolatuknak egyik jelentős titka, mégpedig az, hogy otthon soha nem beszéltek a szerepeikről. „Megtanultuk egymást. Én toleráltam az ő csendjeit, ő meg megtanult engem, így, ahogy vagyok” (113).

Az interjút megelőző kilenc fejezet a könyven fogyasztható emlékeké, köztük egyetlen fejezet a tulajdonképpeni szakácskönyv. Mindössze nyolc receptet olvashatunk itt, amelyek többnyire a kommunista évek szegénykonyhájának köztudott – mindmáig elterjedt és közkedvelt (puliszka, káposztalevéiben sült házikenyér, málé, öntötsaláta-leves stb.) –, és néhány kevésbé ismert „ínyencsége”. A szakácskönyv (lényegében egy kockás füzet) eredeti szerzője egy ismeretlen, elhurcolt zsidó asszony. A színésznő családja gyakran használta és nagy becsben tartotta ezt a füzetet, ezért Sebők Klára erre a szerencsétlenül járt ismeretlen asszonyra is hálásan gondol, kivált, hogy e füzet által, főztjeivel kedvébe járhatott Haragnak is. A kamaszkorban átélt koncentrációs tábor kínjait – a családja elvesztése okozta lelki szenvedéstől a konkrét fizikai éhezésekig – Harag György felnőttként talán azzal is kompenzálta, hogy imádott enni. Ekképpen a közös étkezések meghatározó örömforrásai voltak a két (művész)családnak.

A receptek közül én is elkészítettem az ún. zöldségfasírtot (82–83), és közben arra gondoltam, hogy Harag Györgynek ez az emlékkönyv mintha az utolsó, immár posztumusz rendezése volna. „Őszintén szólva Harag Gyuri miatt kezdtem el írni. Annyira szerettem,

olyan igaz barátság volt közöttünk. Mindig annyira örült, amikor valami finomat főztünk neki” (101) – írja Sebők Klára, én meg a finomra sikerült fasírtot majszolva egyre biztosabb vagyok benne, hogy Harag posztumusz rendezése a színésznő emlékhírjainak megpendítésével ugyan más médiumon keresztül történt, de ugyanolyan üzenetgazdag lett, mint színpadi munkái, amikben minduntalan felderengett az egyéni kis gyarlóságok mögött az ember szeretetre méltó volta.

Sebők Klára
Kamiszkenyér
Egy színésznő emlékszakácskönyve

